

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ МАЛИХ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Висвітлено сучасний стан малих переробних підприємств агропромислового комплексу Житомирської області. Розглянуті проблеми малого підприємництва та методи вирішення цих проблем.

Актуальність теми дослідження

Для формування ринкової економічної системи в Україні важливим є забезпечення ефективного функціонування виробництва та сфери послуг, подолання монополізму великих підприємств, послаблення соціальної напруги шляхом підвищення життєвого рівня населення тощо. У цьому контексті важливим є розвиток малого бізнесу, зокрема в переробній сфері АПК. Як довела світова практика, саме така форма підприємництва дозволяє в короткі строки здійснити структурну перебудову економіки, рішучий її поворот до потреб людини і одночасно сформувати надійну соціальну базу реформ – численну кількість підприємців власників.

Теоретико-методичні та практичні проблеми становлення малих підприємств досліджували вітчизняні науковці Малік М.Й., Романова Л.В., Парсяк В.Н., Варналій З., Кісіль М.І., а також зарубіжні – Стонер Дж., Бревнов А.А., Друкер П. При цьому необхідно зазначити, що більшість публікацій не приділяли достатньої уваги саме малим переробним підприємствам.

На думку вчених, малий бізнес – це сукупність малих і середніх приватних підприємств, що прямо не входять ні в одне монополічне об'єднання і виконують підлеглу по відношенню до монополій роль в економіці [6]. Також поширена думка, що малий бізнес – це діяльність будь-

яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб) з метою отримання прибутку [3].

Розвиток малих підприємств стримується багатьма невирішеними проблемами, спричиненими нестабільністю економічних умов перехідного періоду: складнощами залучення інвестицій, недостатнім інформаційним забезпеченням, недосконалим і нестабільним механізмом державної підтримки, погіршенням криміногенної ситуації тощо. Але найсуттєвішою перешкодою розвитку малих підприємств, на думку вітчизняних експертів, залишається відсутність належної законодавчо-нормативної бази і сприятливої податкової політики [2]. Отже, методологічний аспект вивчення малого бізнесу повинен базуватися, насамперед, на подоланні існуючих перешкод його розвитку.

Об'єктами дослідження є малі переробні підприємства Житомирської області. Методологічною основою даного дослідження є загальнотеоретичні методи: порівняльний та метод групування, факторний, економіко-статистичний та інші.

У процесі дослідження проведено аналіз стану малого підприємництва на Житомирщині, який засвідчив збільшення кількості малих підприємств (табл.1).

Таблиця 1. Кількість малих підприємств у Житомирській області за видами економічної діяльності *

Види економічної діяльності	Загальна кількість зареєстрованих підприємств			Кількість підприємств, що мали обсяги виробництва продукції		
	1999 р.	2000 р.	2001 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.
Всього за видами діяльності	4907	5181	5706	2770	3155	3250
Сільське та лісове господарство, мисливство	149	267	399	75	145	226
Харчова промисловість та переробка с.-г. продуктів	211	217	243	180	106	103

*Розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики

Станом на 2001 р. нараховувалося 5706 малих підприємств, що на 799 більше, ніж у 1999 р., проте кількість тих підприємств, що мали обсяги виробництва, збільшилась лише на 480. Це пояснюється тим, що значна їх частина через відсутність ефективних механізмів державної підтримки і конкуренцію призупиняє свою діяльність. Так у 2000 р. 40 відсотків охоплених обстеженням суб'єктів господарювання не виробляли продукцію. Чисельність зайнятих у малому бізнесі в минулому році

порівняно з попереднім зросла на 5,7 % і становила 46,1 тис. осіб. Їх середньомісячна заробітна плага склала 179 грн. (по Україні – 189 грн.).

На малі ринкові формування припадає десята частина продукції підприємництва області. Внесок Житомирщини в обсяги виробництва продукції малих підприємств України за 2001 р. відносно попереднього становив 1,7 % [4]. Характерною особливістю малого підприємництва в останні роки є поступове збільшення обсягів виробництва продукції (робіт та послуг) та орієнтація переважно на промислову і торговельно-посередницьку діяльність.

Аналіз діяльності малих підприємств Житомирщини дозволив визначити чинники, які уповільнюють їх роботу: загальна економічна криза, інфляційні процеси, розрив господарських зв'язків, погіршення платоспроможності підприємств, недоступність до довготермінових кредитів, слабка правова захищеність, високі антистимулюючі податки, обережне ставлення значної частини населення до малих підприємств (дехто ще й досі ототожнює малі підприємства з нетрудовими доходами), недостатній освітньо-професійний рівень власників і персоналу малих підприємств, низький рівень їх корпоративної культури та ділової етики, неефективність державної підтримки малих підприємств, нестача власного капіталу та відсутність відповідного досвіду.

Аналіз розвитку малих підприємств у харчовій промисловості засвідчив, що цій галузі належить лише 4,3 % загальної кількості малих підприємств області. Протягом досліджуваного періоду (1999–2001 рр.) частка цієї галузі суттєво не збільшилася.

Таблиця 2. Галузева структура переробної галузі Житомирської області в 2001 році*

Підгалузі переробної промисловості	Кількість підприємств	Обсяги виробництва продукції, тис. грн.	Середня чисельність працівників, чол.
М'ясна промисловість	13	5210,2	360
Виробництво рибної продукції	1	279,7	9
Переробка овочів та фруктів	6	784,3	221
Виробництво жирів	2	1229,9	42
Обробка зерна, вироб. крохмалю	21	3212,2	265
Переробка молока	7	3459,1	135
Виробництво кормів для тварин	7	731,4	74
Виробництво ін. харч. продуктів	39	9145,0	739
Виробництво напоїв	7	1860,2	159
Всього по галузі	103	25912,0	2004

*За даними Житомирського обласного управління статистики

Якщо розглядати галузеву структуру харчової промисловості, то малі підприємства найбільше поширені у виробництві харчових продуктів – 39 підприємств, в обробці зерна та виробництві крохмалю – 21 підприємство. Найбільша продуктивність праці спостерігається в галузі виробництва рибної продукції, там на 1 працівника припадає 31,07 тис. грн на рік.

На шляху розвитку підприємницької діяльності на Житомирщині, як в Україні в цілому, стоїть чинний порядок оподаткування підприємств. Прийнята система оподаткування і включені у витрати відрахування не тільки гальмують розвиток підприємництва, але і деформують його направлення. Вільний капітал явно уникає сфери виробництва товарів і послуг, де необхідні відносно великі первинні вкладення з довгостроковим періодом окупності. Створенню малих підприємств перешкоджає практика оформленням та отриманням різних ліцензій, сертифікатів, дозволів тощо. При цьому необхідно платити як за дозвіл займатися підприємницькою діяльністю взагалі, так і за кожний вид діяльності окремо.

У ринковій економіці податкові важелі вважаються одним із найефективніших інструментів її регулювання. В нашій країні для розвитку малого підприємництва ці важелі використовуються недостатньо, оскільки носять переважно фіскальний характер. На сучасному етапі малі підприємства не отримують податкових пільг, що стимулювало б їх розвиток. Відсутня диференціація рівня податків на прибуток і розміру відрахувань у залежності від видів і напрямів підприємницької діяльності, та від використання прибутків. Немає знижок податкових ставок, якщо прибуток використовується для створення нових робочих місць, технологічного оновлення виробництва тощо.

Висновки

Таким чином, аналіз проблем, які уповільнюють процес розвитку малих підприємств в АПК Житомирщини, дає підставу стверджувати, що цей процес пов'язаний із загальним кризовим станом економіки, впливом інфляції, низькою платоспроможністю населення, недостатньою державною підтримкою і недосконалою системою оподаткування. Необхідні нові методичні та організаційні підходи до регулювання малого підприємництва, реалізація яких обумовлена стратегією реформ, завданнями всебічного розвитку внутрішнього ринку, зміцненням конкурентоспроможності аграрного сектора. У підтримуючій ролі держави, її місцевих органів вбачається один з основних чинників розвитку малих підприємств.

Література

1. *Бревнов А.* Маркетинг малого підприємства: Практик. посібник. – К: ВИРА-Р, 1998. – С. 24.

2. Варналій З. Тенденції становлення малого підприємництва в Україні // Фінансова консультація. – 1999. – № 49–52. – С.58-63.
3. Варналій З. С. Державна політика підтримки малого підприємства. – К.: НІСД, 1996. – С. 130.
4. Діяльність підприємств малого бізнесу у 2001 році: Стат. бюлетень / Житомирське обл. управ. стат. – Житомир, 2002: – С. 236.
5. Мазур А. Г. Менеджмент підприємств з переробки сільськогосподарської продукції: Навч. посіб. – Вінниця: ТОВ “Консоль”, 2002. – 296 с.
6. Малый бизнес в СНГ и Восточной Европе: трудности роста (середина – вторая половина 90-х гг.)/ Под общ. ред. кол.: А.Ю. Чепуренко, А. В. Авилова. – М.: РНИСиНП, 1997. – Вып. 3. – С. 392.